

man emedan den förändring som individen vid dessa åldrar genomgår i allmänhet är en förändring till en fullkomligare lifstyp, till större både fysisk och psykisk kraft, men vi säga icke att mannen ~~har~~ utvecklar sig till gubbe, utan att han blir gubbe, han degenererar, öfvergår från en fullkomligare till en ofullkomligare lifstyp. Att en utveckling försiggår inom individens lif är ett faktum så påtagligt att det icke någonsin kunna förbises af den forskande menniskundan, men förhållandet är ett annat med kontinuiteten inom släktet eller arten. Jag sade att forskaren icke kan undgå att märka att en kontinuitet är rådande inom arten, för så vidt som hvarje lifsföreteelse står ^{successivt} i beroende eller härrör af andra lifsföreteelser dermed liknande, men härmed har jag icke sagt att det alltid fallit forskaren in att en utveckling försiggått, att denna artens kontinuitet varit förbunden med en förändring och en förändring till det fullkomligare. ~~Att/hafva/lusett/detta/är/utvecklingslämans/speciella/bedryft/utvecklingsläran/kon/lus/det/lyras~~ ~~sässa/bedryft/om~~ och visserligen en förändring som varit under tidernas lopp så omfattande, att den framkallat nya arter, d. v. s. att de senare framträdande föreleelserna så betydligt afvika från tidigare, långt tidigare, företeelser, att de hänförts till en ny art. Vi skola nämligen erinra oss att artbegreppet är ett temligen godtyckligt begrepp, det sammanbinder företeelser som hafva en viss likhet med hvarandra, men det innehållingen exakt bestämning huru stor denna likhet skall vara. Enligt den mosaiska skapelsehistorien skapade Gud alla de olika arterna af växter och djur, och dessa arter ha sedan dess blifvit bestående. De individer som tillhöra en och samma art äro ju aldrig absolut lika hvarandra, men dessa olikheter ha aldrig varit så stora att en art framsprungit ur en annan. Någon utveckling har följaktligen icke försiggått. Kontinuitet råder, den ena generationen följer på den andra som dess arftagare, men under hela denna ofantliga kontinuerliga serie ha inga väsentliga förändringar inträffat, inga nya arter ha uppkommit. Denna uppfattning om arternas oföränderlighet har varit dominerande inom naturvetenskapen ända till vårt århundrade. Linne definerade arten såsom något bestående, han sade: det gifves lika många ~~arter~~ olika arter som i begynnelsen olika former skapades af det oändliga väsendet. De olika arterna äro själfständiga, af hvarandra oberoende skapelseformer. De stå icke i någon förvandtskap med hvarandra, de ha skapats hvar för sig. Samma uppfattning gjorde sig gällande hos den naturforskare

atminstone icke att den varit förbunden med en

1907
dette är
en
ben
hatten
interaktion
en till
de andra
utvecklade
läran
den gamle
förel
va en
annon

som näst Linne vann det största inflytandet på zoologinens utbildning. George Cuvier, född 1769. Han ansåg arternas oföränderlighet vara så viktig, att han deraf lät hänföra sig till yttrandet: arternas beständighet är ett nödvändigt vilkor för tillvaron af en vetenskaplig naturhistoria", och han definierad arten sålunda, att "till en art höra alla de djur- eller växt-individer som antingen bevisligen härstamma den ena från den andra, eller från gemensamma stamfäder, eller som likna dessa lika så mycket som de likna hvarandra. Och vi finna ännu senare samma tanke framställas i det imponerande system hvarmed Agassien till Nordamerika öfverflyttad schweizare, år 1858 ådrog sig den naturvetenskapliga världens synnerliga uppmärksamhet. Arten framställes såsom en till alla sina väsentliga kännetecken oföränderlig form. Visserligen kunna arterna variera inom vissa trånga gränser, men aldrig i några väsentligare egendomligheter. Aldrig kunna verkligt nya arter framgå ur en arts förändringar eller varieteter. Hvarje art har blifvit skapad särskildt af Gud. Hvarje enskild art är, såsom Agassiz, sade, en Guds förkroppsligade skapelsetanke. --- ~~Men/redan~~ Det är en egendomlig tillfällighet att Agassiz stora arbete såg dagen samma år som Darwin och Wallace ^{naturvetenskapliga} tvänne små uppsatser hvilka innehålla ett diametralt motsatt svar på frågan om arternas uppkomst. Men redan förut hade läran om arternas oföränderlighet emellertid fått sina första vedersakare. Man kan på sätt och visa leda utvecklingsiden tillbaka ända till de gamla grekerna, till Anaximander som lärde att ~~människan~~ alla lefvande väsen först uppstått i vattnet genom solvärens inflytande och att människan utvecklat sig från något fiskartadt djur. Man finner vidare i Heraklites och Empedokles naturfilosofi, i Demokritos och Aristoteles naturvetenskapliga skrifter, många ansatser till föreställningar, hvilka vi betrakta som grundpelare för vår tids utvecklingslära. Empedokles visar huru det ändamålsenliga kan framgå ur det icke-ändamålsenliga, Aristoteles går t.o.m. så långt att han antager uralstring såsom det naturliga uppkomst-sättet för lägre organiska väsen, låter t.ex. mal uppstå ur ylle, loppor ur ruttnad spillning o.s.v., hvavid han ~~på~~ visserligen på ett mycket naivt sätt uttalar samma tanke som omfattas af en del darwinister, den att lifvet sjelft uppkommit ur den oorganiska materien. Emellertid kunde heit naturligt utvecklingsteoriens grundtanke, att de olika djur- och växtarterna ha utvecklat sig genom ombildning ur gemensamma stamarter, ~~naturklart~~

uttalas först sedan själfva arterna blifvit närmare kända än hvad de voro på Empedokles och Aristoteles tid, och sedan de redan utdöda arterna blifvit tagna i betraktande jämte de lefvande samt noggrant jämförda med dessa. Detta skedde först i slutet af det förra och i början af det närvarande århundradet. Likasom många andra stora ideer har också descendensteorin eller den biologiska utvecklingsläran icke framträdtt såsom produkten af en endas skarpsinne utan den har uppstått hos flere ungefär samtidigt och oberoende af de andras upptäckter. Man kan säga att den har sitt fädernesland både i Frankrike och Tyskland. Dess tyske grundläggare är ingen ~~nyddig~~ annan än skalden Goethe, dess franska är Lamarck. Goethe var icke endast skald, utan en naturvetenskapsman af första rang. Hans färglära är visserligen ett fullkomligt förfeladt arbete; den exakta matematiska metoden var icke hans sak. Men i stället äro hans biologiska undersökningar och spekulationer af stort värde. Den tänkande jämförelsen mellan beslägtade serier af företeelser eller m.a.o. kombinationen, det var ett forskningsmedel hvaröfver Göthe i hög grad förfogade. Redan i hans arbete om Växternas metamorfoser skönjer man utvecklingsteorins grundtanke. Han vinnlade sig nämligen här, att uppvisa ett enda grundorgan genom hvars oändligt mångfaldiga utbildning och omöbildning man kan tänka sig att växtverldens hela formrikiedom uppstått, och detta grundorgan fann han i bladet. Om mikroskopets bruk redan då varit allmänt och Goethe med mikroskopet genomforskat organismernas byggnad, skulle han måhända gått än längre och i bladet sett en mångfald af individuella delar af en än lägre ordning, af celler, och uppstått icke bladet utan cellen som det egentliga grundorganet. Men att Göthe icke kom till det riktiga resultatet är mindre att fästa sig vid än det att hans grundtanke var fullkomligt riktig, den grundtanken nämligen, att man för att fatta företeelsen som ett helt måste för det första jämföra olika former med hvarandra och för det andra söka en enkel typ eller grundform till hvilka dessa andra kunna reduceras, ett tema så att säga hvaraf alla öfriga former endast äro oändligt mångfaldiga variationer. Samma grundtanke genomgår ett annat arbete af Göthe, hans berömda Wirbeltheorie des Schädels, hufvudskålens ryggradsteori, der han söker visa att människans och alla andra ryggradsjurs hufvudskål ingenting annat är än det omgestaltade främsta stycket af ryggraden. Af stort evolutionistiskt intresse är också hans beryktade upptäckt af

mellankäkbenet hos människan. Den tidens naturforskare satte särskildt värde på att människan var utan mellankäbben, som de trodde. Hos alla andra däggdjur hade man funnit i öfre käkbenet två små benstycken, som beröra hvarandra i ansigtets midtlinje och som uppbära de fyra öfre framtänderna, men hos människan hade man icke funnit något dylikt. Man betraktade frånvaron af mellankäkbenet som det menskligaste af alla menskliga kämmärken och såsom det hvilket definitivt skilde människans kropp från apans kropp. (Nu kunde icke Göthe, som få i sit hufvud att människan som i alla öfriga kroppsliga hänseenden endast är ett högt utveckladt däggdjur skulle vara i afsaknad af detta ben; och han) gaf sig ingen ro förrän han genom att jämföra en stor mängd hufvudskålar verkligen fann detta mångomtalade ben, som vanligen brukar sammanväxa med det närgränsande öfverkäkbenet och anträffas sjelfständigt endast hos mycket unga människoskallar och särskildt hos alla embryon. Men jämte dessa detaljundersökningar Göthe efterlämnat uttalanden som alldeles tydligt röjer tanken om arternas ombildning och utbildning ur lägre gemensamma stamformer. Han säger sig utan skygghet kunna påstå att alla fullkomligare organiska väsen, fiskar, amfibier, fåglar, däggdjur och i spetsen för dem människan, äro formade efter en och samma urbild som i ^{na} sin städse bestående delar endast mer eller mindre varierar och ännu dagligen genom fortplantningen utbildar och ombildar sig." På ett annat ställe antyder han t.o.m. att växt och djurrikets former stå i ett genealogiskt förhållande inbördes. Göthe nedlade icke dessa tankar i något system, han utarbetade dem icke heller. Han kan därför måhända betraktas icke som en grundläggare till descendensteorin utan fastmer som dess förelöpare, eller som en af dess förelöpare. Bland andra tyskar som jemväl uttalat tankar som i hufvudsak äro befryndade eller t.o.m. lika dem som innehållas i våra dagars utvecklingslära, må nämnas den bekanta, genialiske, ehuru i många stycken absurda och fantastiska naturfilosofen Oken och Kant. Oken antog att lifsföreteelserna hos alla organismer utgå från ett gemensamt kemiskt substrat som han kallade urslem--en teori som kommer den moderna protoplasmateorin ganska nära; han framhöll också att människan är utvecklad, ~~men~~ icke skapad. Mycket klarare tänkte sig då Kant i sina yngre dagar naturens enhet och enhetliga utveckling. Han förfäktar icke allenast de olika organismernas härstamning från gemensamma stamformer och "förgrenandet i arter ~~genom~~ från

stamsläktets urbild genom naturliga vandringar, utan han antager också att "människan ursprungligen gått på fyra fötter, att den upprätta gången först småningom utvecklats sig, och att människan först småningom stolt höjt sitt hufvud öfver sina gamla kamrater, djuren." Ja, Kant gör t.o.m. vissa antydningar på kampen för tillvaron och ett naturligt urval, d.v.s. anticerar på ett mycket ofullkomligt sätt visserligen, den darwinska selektionsteorin. Men dylika ideer trängdes senare undan af andra, mera ortodoxa. I sina arbeten från sin kritiska period antager han i allmänhet att på den oorganiska naturens område alla företeelser äro förklarliga ur mekaniska orsaker, på den organiska naturens deremot icke. De organiska företeelserna äro för oss begripliga endast om vi antaga causae finales, slutorsaker, som verka på ett ändamålsenligt sätt. I sin Kr. der Urthielskraft säger han på ett ställe—"Det är för människan orimligt att t.o.m. blott tänka sig eller hoppas att en gång en Newton skall kunna uppstå och förklara (t.o.m. blotta) uppkomsten af ett grässtrå efter naturens lagar, som icke äro ordnade efter någon afsigt, utan man måste rent af fransäga människan denna insigt."---Jag har hittills uppehållit mig vid utvecklingslärans förhistoria. Det är fransmannen Lamarck som äran tillkommer att hafva första gången genomfört, icke blott antydt, den såsom en sjelfständig vetenskaplig teori, hvilken utgör den biologiska vetenskapens grundval.

Ehuru Lamarck föddes redan år 1744, började han dock offentlig-
 göra sin teori först i början af vårt århundrande år 1801, och
 framställde den utförligare först år 1809 i sitt arbete Philosophie
 zoologique. Genom detta sentida publicerande af sina åsig-
 ter räddade han sålunda åt vårt århundrade äran af att blifva
 utvecklingslärans sekel. Hans Philosophie zoologique är den för-
 sta sammanhängande och i alladsina konsekvenser strängt genom-
 förda framställningen af härstamingsläran. Huru långt det stod
 framom sin tid, bevisas bäst deraf att det alls icke förstods
 af de flesta, och att det under femtio års tids ihjäl. Lamarcks
 förste stora motståndare Cuvier nämner icke med ett ord om
 detta epokgörande arbete i sin redogörelse för naturvetenskaper-
 nas framsteg, der dock den allara obetydligaste anatomiska unde-
 sökning samvetsgrant upptages. Äfven Göthe som så lifligt intre-
 serade sig för "beslägtade sjäalars tankar på andra sidan Rhen,
 omnämner ingenstädes Lamarck, och synes alls icke ha känt till
 Phil.zool. För sitt stora rykte som naturforskare hade Lamarck
 icke att tacka icke sin stora descendensteori, utan en mängd
 specialarbeten öfver lägre djur. Denna samtidens tystnad som om-
 gaf hans epokgörande filosofiska storverk är ett faktum hvars
 motstycke altjämt återkommer i vetenskapernas historia, och är
 ett värtaligt vittnesbörd om att det fordras tid för ~~ett~~ en stor
 och omstörtande upptäckt, som står i strid med de gängse tänke-
 sätten, att göra sig gällande. Om den ofantligt stora betydelsen
 af Lamarcks Phil.zool. kan ingenting gifva en bättre föreställ-
 nign än ett ordagrant utdrag derur. "De systematiska indelning-
 arna," säger L. &c. se Hæckel p.75. --Att L:s snilleverk nästan
 alls icke fann något erkännande, beror dels derpå att han tog
 ett steg framom hela det följande halfseklet--Darwins lära fram-
 ställdes först ett halft århundrade seäre--men dels också på den
 den bristfälliga empiriska grundläggningen samt på det ofta
 något ensidiga bevisningssättet. Såsom den närmaste orsaken til
 en ständig ombildning af de organiska formerna betraktar L. af-
 passningen. Afpassningen består enligt honom deri, att den
 ständiga långsamma förändringen i ytterverlden verkar en motsva-
 rande förändring i organismernas verksamhetsarter och derigenom
 äfven i deras former. Den största vigten lägger han på vanans i
 inflytande, på organernas bruk och icke-bruk. Han säger t.ex. a
 att giraffens långa hals uppkommit genom det ständiga uppsträc-
 kandet af halsen till de höga träden, och sträfvandet att plock-
 ka bladen af dessas grenar. Som giraffen för det mesta lefver i

torra trakter, der endast trädens löf gifva honom näring, var han tvungen till denna sträckning af halsen. Äfvenså ha hackspettarnas, kolibrinas, och myrslokarnas långa tungor uppstått genom vanas att ständigt hemta sin näring ur trånga smala och djupa klyftor eller kanaler. Simhudarna mellan fötternas tår hos grodor och andra vattendjur ha uppstått genom fötternas slående i vattnet, genom sjelfva simrörelserna, genom det fortsatta bemödandet att simma. Genom att gå i arf till efterkommande slätgen befastes dessa vanor och genom att de fortsättningsvis utbildades i samma riktning, genom att de efterföljande generationerna fortsatte saamma slags rörelser, att sträcka på halsarna eller tungorna, så uppstod genom det kombinerade inflytandet af ärftlighet och afpassning en så stor förstärkning af i fråga varande karaktärer att en ny art slutligen ansågs hafva uppkommit. Denna teori måste noga ihågkommas. Den röjer lätt sin ensidighet. Alla formförändringar hos de organiska väsendena kunna i ingen händelse förklaras sålunda. Det händer t.ex. för att nu taga ett mycket slående exempel ur hopen, det händer att mensklige individer födas med sex finger på ena handen. Huru skall man förklara detta? Lamarck åtminstone kunde alls icke förklara ett fall sådant som detta. Ingen afpassning hos föregående generationer kan förklara det. Så långt man kan följa individens i fråga stamtafla ha alla hans förfäder nöjt sig med fem fingrar. Andra orsaker än afpassning och ärftlighet måste alltså ha varit med i spelet, och Lamarcks lära om formernas uppkomst är sålunda ögonskenligen ofullständig. Huruvida den för öfrigt är riktig inom ett begränsadt område, det är en annan sak, hvarom i dessa tider tvistas mer än om något annat af biologins problem. Jag skall ^{5. stycke} (längre fram) återkomma till denna strid, i hvilken bland andra Herbert Spencer för närvarande tager en mycket värksam del och uppträder som en afgjord förklarare af Lamarcks afpassningsteori, helt naturligt då Spencer till stor del grundar sin utvecklingslära på denna afpassning hos tidigare generatiner och på ärftligheten af sådana egenskaper som individen genom afpassning förvärfvat. Jag vill nu endast antyda att striden icke gäller organismernas förmåga att afpassa sig, utan endast om dessa genom afpassning vunna egenskapers ärftlighet. Lamarck hade ovedersägligen rätt då han lärde att organerna omformas genom bruk och icke-bruk. Vore icke detta fallet så vore t.ex. gymnastiken absolut af ingen betydelse för vinnande af styrka och vighet, en muskel skulle icke blifva starkare genom att uppöfvas, all uppöfning vore om-

öjlig. Men det är en annan sak om denna genom uppöfning ernådda muskelstyrka går till arf till afkomman. En del af våra dagars evolutionister, med Weismann ~~hos~~ i spetsen, bestrider detta, andra antaga liksom Lamarck att dylika under lifstiden förvärfvade egenskaper kunna gå i arf. Jag ber alltså herrskapet noga lägga på minnet Lamarcks teori om det sätt hvarpå utvecklingen skett, den eger icke blott historiskt utan i högsta grad aktuell intresse, jag skall benämna denna lära om ärftlig afpassning lamarekianism, ehuru ju descendensteorin i allmändet, d.v.s. läran om arternas uppkomst ur någon gemensam stamform äfven förtjenade att erhålla hans namn.--Det är för resten anmärkningsvärdt att L.äfvén försökte uppvisa människoslägtets utveckling från andra, isynnerhet aplika däggdjur. Och äfven här var det i första rummet vanan som han tillskref den ombildadande inflytelsen. Han antog att de lägsta ursprungliga urmänniskorna uppkommit från de människolika aporna derigenom att de vant sig att gå upprätt och genom andra vanor; men tiden medger icke att närmare redogöra för dessa spekulationer. För oss som vant oss att betrakta utvecklingen genom den darwinska selectionsteorins skarpslipade glas förefaller L:s teori alltigenom ofullständig; det naturliga urvalets inverkan kände han alls icke till.--Trots den tystnad och senare det motstånd som blef den lamarekska utvecklingsteorins lott bband hans samtids vetenskapsmän, vann han dock ifrigt understöd af en betydande fransk naturforskare, Geoffroy St. Hilaire, som i det väsentliga antog hans descendensteori, ehuru han trodde att djur- och växtarternas ombildning icke så mycket försiggått genom organismernas egen värksamhet utan fastmer genom den ständiga förändringen af den yttre världen, isynnerhet atmosfären. Han uppfattar organismen såsom mera passiv och lidande gent emot den yttre världens lifsvilkor, medan Lam. uppfattar den mera aktiv eller handlande. Geoffroy tror t.ex att blott genom minskning af kolsyran i atmosfären ödleartade reptilier blifvit fåglar. Genom den större syrehalten har nemligen andningsprocessen blifvit liffligare och mera energisk. Derigenom uppstår en högre blodtemperatur, en stegrad nerv- och muskelverksamhet, af reptilernas fjäll blefvo fjädrar, och så småningom uppkommo, naturligtvis i sådana trakter der luften innehöll mycket syre, varels som vi kalla fåglar.--Sedan Lamarcks och Geoffroys dagar har Frankrike gjer knapt lemnat något bidrag af betydenhet till utvecklingslärans utbildning, måhända till en väsentlig del til

följd af Cuviers tryckande och tillbakahållande auktoritet. Det är verkligen eget att se en stor nation, som har äran att ha uppammat descendenslärans egentliga grundläggare, stå så främmande för århundradets största vetenskapliga problem som den franska. Denna likgiltighet eller afvoghet vann ett ganska betecknande uttryck i franska vetenskapsmannens akademis beteende gentemot Darwin, den förkastade nemligen gång på gång förslaget att välja Darwin till korresponderande ledamot, på en tid då hela den öfriga bildade världen redan var ense om ~~ett~~ Darwins ofantliga betydelse för samtidens oca framtidens vetenskap. --Det är egentligen England som gått i spetsen för utvecklingsläran allt från medlet af detta sekel. Äfven i Enland hade descendensläran sina förelöpare. Redan i slutet af senaste sekel publicerade Erasmus Darwin, en farfar till Charles Darwin, ett arbete benämndt Zoonomia, hvori han uttalar samma åsigtter som Lamarck och Göthe rörande arternas uppkomst ur en gemensam stamform, och äfven Erasmus D. lägger stor vikt på djur- och växtarternas omgestaltning genom deras egen livsverk samhet, genom vänjandet vid förändrade existensvilkor o.s.v. Långt senare men dock före darwinismens framträdande sökte Herbert Spencer klargöra härstammingslärans nödvändighet, i anslutning till Lamarcks arbetef som han kände. Men det var först den 1 Juli 1858 som den moderna utvecklingsläran föddes, d.v.s. en utvecklingslära som icke nöjer sig med att förklara att alla djur- och växtarter uppkommit genom utveckling från några gemensamma urformer, icke heller nöjer sig med Lamarcks högst ofullständiga förklaring af det sätt hvarigenom de uppkommit, d.v.s. att de uppkommit genom afpassning, utan som i det naturliga urvalet finner en utvecklingens dominerande faktor. Det är läran om det naturliga urvalet eller selektions-teorin som bör benämnas darwinismen, icke härstammingsläran, är mindre, såsom okunnigt folk ofta tror, läran att menniskan härstammar från apan. Darwins förtjenst är visserligen ^{hvar} också den att han på ett vida mer omfattande sätt än alla sina föregångare i detalj fullföljt och i ett vida strängare sammanhang genomfört härstammingsläran, hvars grundläggare är Lamarck, och denna förtjenst måste skattas mycket högt då man tar hänsyn till det allmänna motstånd denna lära mötte hos Darwins samtid trots sin halfsekellånga tillvaro. Men det specifikt nya i Darwins lära är hans teori om det naturliga urvalet, hvars betydelse jag nästa gång skall söka någorlunda fullständigt klargöra. Denna lära förkunnades för första gången den 1.

Det är
här 1858
som den
moderna
utvecklingsläran
föddes

Denna
lära
heller
inte är
Darwinismen

14A

Den nuvarande generationen som mer eller mindre insupit utvecklingslärans ideer, har svårt att göra sig en föreställning om den oerhörda omstämning i vetenskapsmännens läger som inträffat genom Darwins uppträdande till förmån för härstamningsläran. Ehuru denna såsom vi sett blifvit framställd af och antagen af en och annan framstående forskare, före Darwin, så må detta faktum icke komma oss att förgäta, att dessa evolutionister voro försvinnande få till antalet, att de alls icke kunde göra sin stämma hörd, att de betraktades som vetenskapens kättare, på hvilkas vantro det knappast lönade mödan att spilla ett ord. Nästan hela den vetenskapliga världen var fullt och fast öfvertygad om, att arter verkligen existerade såsom en gång för alla skapade och i allt väsentligt oföränderliga. Man trodde att äfven sådana arter som mest liknade hvarandra, och som hänfördes till ett och samma släkte hade en särskild skapelseakt att tacka för sin tillvaro. Denna åsigt delades af män sådana som Charles Lyell, en af århundradets största naturforskare och den moderna geologins grundläggare, hvilken förklarar tillvaron af olika arter af samma släkte i länder med öfverensstämmande klimat och växtlighet dermed, att särskilda skapelseakter skulle egt rum i dessa länder. Och till denna öfvertygelse hade Lyell kommit efter ett sorgfälligt studium af Lamarcks arbete. Emellertid var det samme Lyell som efter Darwins uppträdande öfvergick till utvecklingsteorin, en öfvergång som Darwin med rätta betraktade som en af sina värdefullaste vinningar. Jag har anafört detta för att visa hvilket ofantligt intryck Darwins uppträdande gjorde, änskönt han icke var härstamningslärans förste förkunnare. Och för att ytterligare uppvisa vidden af hans inflytande kan jag icke göra bättre än citera ett uttalande af en af de försigtigaste af alla darwinister, som icke plägar komma fram med några öfverdrifter, A.R.Wallace. Han säger i sitt arbete om Darwinismen som utkom 1889 och som jag rekommenderar till läsning för hvar och en--det finnes i en god svensk öfversättning--:"Nu är allt annorlunda. Hela den vetenskapliga ~~världen~~ och literära världen, ja hela den bildade allmänheten, antager som en naturlig vetenskaplig sats, att arter uppstått ur närastående arter genom den vanliga fortplantningsprocessen. Föreställningen om särskilda skapelseakter eller om något utanför naturens vanliga ordning fallande fortplantningsätt är alldeles försvunnen." Jag vill inte påstå att detta yttrande eger sin tillämpning på oss i Finland. Hos oss har

17-
18

Charles Darwin föddes i Shrewsbury år 1809. Han dog vid 73 års ålder, i april 1882. Mellan dessa år ligger en lefnad, som om man undantager de afbrott som altjemt vållades af en vacklande helsa, var uteslutande egnad åt hängifvet vetenskapligt arbete. Hvar och en som studerat Darwins arbeten och tagit kännedom om de tre volymer ^{som innehålla} i hvilka hans biografi och bref, samlade och publicerade af hans son Francis, måste erkänna att Darwin är en lika representativ typ för den vetenskapliga forskningen i dess högsta potens, som Sokrates är det för filosofin. Den som vill inhemta den vetenskapliga forskningsmetoden kan icke göra något bättre än att egnas en tid åt studiet af Darwins mest karaktäristiska arbeten, Arternas uppkomst och Menniskans härstamning, samt åt dessa oförlikneliga bref och denna fängslande själfbiografi, som låter en följa den store mästartarens arbete och tankegång steg för steg, och som lemnar efter sig intrycket af en personlighet som i sig förenar de bästa egenskaper som en vetenskapman och som en människa kan vara i besittning af. Apdrig har väl en stor man haft en anspråkslösare uppfattning af sitt eget värde. Då han på sin ålderdom för sina barns och barnabarns räkning nedskref sin själfbiografi, uttryckte han sin upptryktiga förvåning öfver att hans arbeten åstadkommit en sådan revolution inom den biologiska vetenskapen, då han ju egde ganska vanliga förståndsgåfvor, och i detta hänseende icke kunde mäta sig mången annan som åstadkommit föga. Men det lider intet tvifvel att Darwin vid bedömandet af sin egen intelligens begick samma fel som nästan alla riktigt stora män bruka begå, att hans anfordringar på sig själf stodo i proportion till hans storhet. Han egde i högsta grad den förmåga som utgör ett oeftergifligt vilkor för vetenskapsmannen, förmågan att generalisera, att ur erfarenheten om enstaka fakta draga allmänna slutsatser. För hvarje faktum som han iakttog sökte han genast göra klart för sig i hvilket förhållande detta faktum står till andra fakta, hans ytterst skarpa observationsförmåga lemnade icke ens de obetydligaste företeelser obeaktade, men han egnade dem uppmärksamhet icke för deras egen skull fö utan för att med ledning äfven kunna förklara de stora problem som han arbetade på. Och det visade sig ofta att just sådana företeelser som den vanliga forskaren skänkte föga uppmärksamhet och betraktade som obetydliga, visade sig vara af ofantlig betydelse då de ställdes i sammanhang med andra. Darwin säger själf att han alltid började med att uppställa hypoteser, som han sedan kontrollerade

*varietet, kampen för tillvar, starkare seg-
äktighet.*

29

Den teori som Darwin framställde i sitt arbete om arternas uppkomst grundar sig som sagdt på följande fem grupper af fakta. Denna teori kallas selektions- eller urvalsteorin. Och det är denna teori som utgör hvad man åtminstone bör kalla darwinismen. Jag har redan tidigare sagt att Darwins betydelse för frågan om arternas uppkomst visserligen är tvåfaldig: han har på ett vida mer omfaattande sätt än alla hans föregångare i detalj fullföljt och i ett vida strängare sammanhangt genomfört descendensteorin, d.v.s. den teori enligt hvilken alla de olika formerna af organiskt lif som finnas och som funnits på jorden äro de modifierade afkomlingarna af någon gemensam stamform. men det är dock att märka att denna härstamningslära icke var Darwins upptäckt, utan att den redan tidigare blifvit med all bestämdhet framställd af Lamarck, och Darwins förtjenst består dels deri att hafva såsom sades i detalj genomfört denna teori, dels och framför alt deri att han visat huru denna omformning af de organiska väsendena egt rum, d.v.s. att den försig gått genom ett naturligt urval. Att Darwin härigenom uppdagat en stor sanning, är nu så godt som hvarje fördomsfri forskare villig att erkänna, och att denna teori mött på så mycket motstånd, beror på motvilligheten att erkänna arternas härstamning ur någon gemensam stamform. Men denna motvillighet grundar sig på invändningar, hvilka blifvit till fullt vederlagda den ena efter den andra. -- Då Origin of Species först utkom vann dess författare till en början knapt ett halft dusin mera betydande anhängare för sin lära. Att nu teologerna utslugnade sitt anatema mot densamma är själfallet. Biskop Wilberforce, skref en artikel i Quarterly Review där han kallade

Konstigt att de som stöt honom, var sig och stöt sarsint till.

ste antaga att finnes? Äfven Kant som lärde att vi om tinget i sig ingenting kunna veta antog tillvaron af ett ting i sig. Han gjorde det på samma grund som hvardagsförståndet. Han trodde sig icke eljes kunna förklara uppkomsten af våra föreställningar. Han antog att tinget i sig framkallar våra föreställningar. Ehuru jag nu här icke sysselsätter mig Kants filosofi kan jag dock icke underlåta att påpeka huru inkonsekvent Kant var då han gjorde detta antagande. Han tröttnar icke att försäkra att kausaliteten är endast en förståndsform, ett rent begrepp som har endast subjektiv giltighet och som kan tillämpas uteslutande på fenomen och alls icke på ting i sig, och dock djerfves han postulera tillvaron af ting i sig med ledning af detta samma kausalitetsbegrepp som har ingen giltighet utom fenomenverlden. Han följde som sagdt härvid hvardagsförståndets väg utan att fråga efter sina filosofiska begrepp. För hvardagsförståndet gifves det väl ingen viss sats än denna, att det finnes något annat än subjektiva föreställningar. Jag har flere gånger tyckt mig höra herrskapet tänka: han kan väl inte vara nog absurd och mena att det inte finnes någonting annat än hans egna föreställningar, och om han gör detta så misstager han sig alldeles grundligt, ty nog finnes också vi till, det veta vi ju sjelfva allra bäst. Låt nu så vara att en rigorös filosofi förnekar möjligheten af all annan erfarenhet än det subjektiva föreställandet, så kan endast en förblindad filosofi förneka att det finnes annat än dessa subjektiva föreställningar. Berkeleys sats att vara är lika med att föreställas är alltför barock för att kunna tagas på allvar. Kortligen: det måste väl finnas ett ting i sig? --- Om herrskapet ställer till mig en dylik fråga, så måste jag till först svara med en annan fråga, som möjligen kommer något oväntad. Jag frågar: hvad menar ni med finnas? Hvad menar ni när ni säger att ni finnes? eller att ting i sig finnas oafsedt allt föreställande? Var så god och bestäm begreppet finnas. Denna fråga är icke en spetsfundighet, den är tvärtom af fundamental betydelse för det problem hvarom här är fråga. Man har alltid rätt att fordra klara begrepp. Skulle de filosofer som under långa tider sysselsatt sig med detta problem gjort sig mödan att reda ut begreppet vara eller finnas, att klargöra hvad härmed förstås af dem sjelfva och andra så tror jag visserligen att den filosofiska literaturen skulle sakna några hundra arbeten som nu finnas, men jag tror att frågans behandling afgjort hade vunnit i afseende å sitt värde. Begreppet finnas, vara eller verklighet måste ju hafva någon betydelse. Hvilken är denna betydelse? --- För att kunna besvara denna fråga måste vi undersöka hvad som finnes, hvad vi tillägga bestämningen vara, ~~och~~ eller åtminstone möjligheten att vara och sedan undersöka hvad allt detta har ge-

mensamt till åtskilnad från allt det som vi tillägga bestämningen icke-vara eller överklighet. Till att börjad med anse vi att vi sjelfva finnas såsom tänkande och kännande väsen, eller åtminstone att vårt tänkande finnes, är någonting verkligt. Detta är ju alldeles visst. Äfven om vi tvifla på verkligheten af allt annat, sade Descartes, så kunna vi dock icke tvifla på verkligheten af detta tvifvel sjelf. Men vi tillägga bestämningen verklighet äfven åt innehållet af vissa af våra föreställningar, medan vi fränkänna andra karakteren att innehålla någonting verkligt. När vi ha en föreställning om något så är ju föreställningen som sådan alltid verklig, men hvad vi föreställa är ingalunda alltid sant, verkligt, finnes icke alltid. Rena inbillningsfoster äro som sådana verkliga men de ha icke någon motsvarighet, som vi säga i verkligheten, d. v. s. det som utgör deras innehåll finnes icke. Jag kan ju i min inbillning dikta ihop saker som alls icke existera, men å andra sidan kan jag också tänka mig eller föreställa mig utan sinnenas tillhjälp något som fins. Skilnaden mellan föreställningar som ega realitet och föreställningar som sakna realitet kan altså icke identifieras med skilnaden mellan hvad man kallar fria föreställningar och sinnesförnimmelser. För att mitt föreställningsinnehåll skall vara verkligt fordras icke att min föreställning skall vara en sinnesförnimmelse, den kan nog också vara en fri, d. v. s. en från alla yttre intryck oafhändig föreställning. Jag föreställer mig en drake med eldsprutande mun, jag säger: denna drake finnes icke. Jag föreställer mig en människa som jag just mötte på gatan, jag säger: denna människa finnes. Hvardera föreställningarna äro fria föreställningar, de framkallas icke af något yttre intryck, jag ser framför mig hvarken den eldsprutande draken eller människan som jag såg på gatan. Emellertid säger jag om den ena att den har till innehåll någonting verkligt, om den andra att den har till innehåll någonting som icke finnes. Herrskapet skall måhända genast fästa sig dervid att den skilnaden dock föreligger mellan dem att den ena föreställningen aldrig haft sin motsvarighet i en sinnesförnimmelse medan den andra föreställningen är en erinringsbild af något som jag sett. Men vi skola taga ett annat exempel. Vi säga alla att kejsar Wilhelm finnes, också jag gör det, ehuru jag aldrig sett kejsar Wilhelm. Jag säger altså att något finnes som jag aldrig haft någon direkt erfarenhet om, som aldrig varit innehållet i en sinnesförnimmelse. Altså skilnaden mellan det som finnes och det som icke finnes kan icke bestå deri att det som finnes antingen är eller varit objekt i en sinnesförnimmelse, och att det som icke finnes hvarken af mig erfaret eller erfart. Tillvaron af kejsar Wilhelm strider mot ett sådant antagande. Och kejsar

Wilhelm är härutinnan in alunda enastående. Af historiens fakta känna vi ju intet enda af erfarenhet och dock säga vi att de äro fakta, att de inträffat, att de funnits. -- Vidare: ehuru vi i allmänhet tillägger det som vi sjelfva med våra sinnen erfara realitet, så medgifva vi dock att sinnena äfven kunna bedraga oss. En af mina bekanta meddelade mig här om dagen att han med ens börjat se allting dubbelt, beroende på en störning i hans nervsystem, han sade att han också att han såg mig i två exemplar, men jag är alldeles säker på att han ändå antog att jag fans endast i ett. Han tillskref icke objektet för sina synförmimmelser bestämningen varande, han antog att det fans en person ehuru han såg två. Altså: den omständigheten att något förnimmes är icke något säkert tecken på att det finnes. Det kan också lätt hända att vi erfara något med all den liflighet och klarhet som eljes plägar tillkomma en sinnesförmimelse, och som vi äfven tro att finnes utan att det emelertid verkligen finnes. Detta är fallet med en person som har en hallucination, han tviflar icke ett ögonblick på att hvad han ser eller hör eger sin motsvarighet i verkligheten, att det finnes. Likaså när vi drömma, om vi sofva tungt och icke ha, såsom ofta är fallet, särskildt mot morgnarna då sömnen är lätt, om vi icke ha, säger jag en viss kännings af att vi blott drömma. Den egentliga drömmen eger en prägel af verklighet, så länge vi ha den tro vi den representera ett verkligt varande, och det är först då vi uppvakna eller börja att uppvakna som vi finna att det hela var någonting överkligt, en dröm. --- Vi ha altså en rad af exempel på föreställningar som vi tillskrifva egenskapen att vara: vi ha ~~erindrings~~ förnimmelser af detta slag, vi ha erinringsbilder af förnimmelser, vi ha också föreställningar om sådant som vi aldrig förnummit och som vi dock säga att finnes. Å andra sidan ha vi förnimmelser som vi fränkänna egenskapen af verklighet, vi ha drömmar och hallucinationer hvilka vi åtminstone för ett ögonblick tillskrifva verklighet men som dock icke af oss antagas vara verkliga då vi befinna oss i normalt tillstånd, och vi ha slutligen dessa inbillningsfoster som vi aldrig förnummit och som vi aldrig ens trott oss förnimma och som fränkänna bestämningen att finnas. Det är sålunda alldeles klart att vi icke kunna i föreställningarna såsom sådana, i deras eget innehåll finna ett kriterium på deras verklighet. Jag kan i en hallucination se en människa som jag vid ett annat tillfälle förnimmer och som jag då tillskrifver verklighet. Jag kan i erinringen föreställa mig en person som finnes, men jag kan också erinra mig denna person sedan hon icke mera finnes, sedan han är död. Det var en fullkomligt oriktig uppfattning att existensen ligger i sjelfva begreppet, denna uppfattning som utgör grundvalen t.ex. för det ontologiska beviset för guds existens. Gud är ett absolut fullkomligt

väsen, utrustad med alla de egenskaper som tillkomma ett sådant väsen. Till begreppet fullkomlighet hör också egenskapen varande, altså måste Gud, ss. ett fullkomligt väsen, äfven finnas till. Det behöfdes verkligen icke en Kants skarpsinne för att upptäcka felet i denna bevisvisföring. Existensen ligger aldrig i begreppet, existentialsatser äro icke analytiska omdömen utan syntetiska, de tillägga till subjektet en ny bestämning som icke redan förut innehålles i subjektet sjelft. Hvilken är denna bestämning? - Det är naturligt att denna bestämning ska skall vara ett psykiskt faktum. Alla predikat som vi tillfoga till ett subjekt äro psykiska fakta. Detta faktum kan sedan vara af ett eller annat slag. Om jag säger att någonting bör ske så innebär detta bör också ett psykiskt faktum som fogas till subjektet som dess predikat. Detta predikat bör är ett uttryck för en ganska komplicerad själsprocess. Det innebär ett konstaterande deraf, att om detta något som bör ske, icke sker jag eller den som fäller omdömet erfore en känsla af moraliskt ogillande. Känslan af moraliskt ogillande åter innebär en känsla af att föremålet för ogillandet förtjenar straff. Begreppet förtjena straff åter innebär ett viljande att tillfoga olust men icke ett partiskt och egoistiskt viljande, utan ett viljande som är löst från alla egoistiska, på den rena hämdkänslan grundade element. Vi skola återkomma till denna process då det blir fråga om del etiska problemet, jag har anförut den här endast för att visa hurusom predikatet bör som tillägges en föreställning är en högst invecklad bestämning, som i sig innefattar olikartade själselement, både känslöelement och viljeelement och äfven föreställningselement och hurusom det erfordras en sorgfällig analys för att utreda betydelsen af detta begrepp. Alldeles analogt med bestämningen böra är bestämningen vara. Likasom predikatet tillägges ett visst subjekt, är också varandet en egenskap som fogas till en föreställning. Men egenskapen vara har ingenting att göra med vårt känslö- och viljölif. Den är en rent intellektuell bestämning. Icke ens de som i likhet med Jacobi och andra s.k. trosfilosofier, antogo att menniskan kan erhålla kunskap äfven genom tron äfven genom den känsla af visshet som utgör trons väsen, icke ens de ville dock förneka att sjelfva varandet är någonting annat än denna känsla. Frågan gäller då: hvad slags föreställande innebär begreppet vara, hvad är det för föreställning som vi tillägga ett subjekt då vi säga att det är, att det finnes? Ett svar på denna fråga kunna vi, som sagdt erhålla endast genom att undersöka hvad allt det som vi tillägga denna bestämning har gemensamt och hvad som skiljer det åt från det som vi tillägga bestämningen icke-vara. Vi ha hittills endast, funnit hvad som icke utgör varandets väsen, hvad som icke skiljer varat

från icke-varat, och vi ha äfven visserligen icke bevisat men postulerat att skilnaden mellan dessa begge predikat består i en skilnad mellan föreställningar. Beviset härför kan icke lemnas innan vi se hvilka dessa föreställningar äro och sedan verifiera huruvida den funna bestämningen passar in på alla erfarenhetens fakta. Nu gäller det altså att finna hvad slags föreställningar som konstituera begreppet varande. --- Uppfattningen om hvad som är verkligt och icke är verkligt har i hög grad vexlat under tidernas lopp, jag menar nu icke den teoretiska, den filosofiska uppfattningen, utan den faktiska. Det fans en tid då allehanda föreställningar ansågos innehålla en verklighet hvilka numera alls icke tillerkännas denna egenskap. Det fans på de lägre kulturstadierna en okritisk och naiv tendens att betrakta snart sagdt alla föreställningar såsom representerande en verklighet. Naturfolken kunna ofta icke skilja mellan dröm och verklighet. Vi ha tydliga bevis för att människan på lägre kulturstadier trodde att deras drömmar hade ett lika verkligt innehåll som deras förnimmelser i vaket tillstånd. Då de drömde trodde de att deras själ var ute på resa och att den, då de vaknade hade återvändt till sin kropp igen. De ha också mycket svårt att skilja mellan ett porträtt och porträttets original, den varelse som porträttet framställer. Då de få se en spegelbild af sig sjelfva äro de böjda för att tro att de ha framför sig en verklig människa:--precis som hunden som tror sig i spegeln se en annan hund. Barnen ha ju också mycket svårt att skilja mellan dikt och verklighet, mellan lek och allvar. De inbilla sig att deras dockor äro verkliga människor, de tycka sig i verkligheten genomlefva det som deras sagor förtälja dem, de få icke sömn om natten om man talar för dem om vargar, emdan de tro att vargarna skola komma och äta upp dem. Också bland fullvuxna och civiliserade människor finna vi ofta ett spår af samma okritiska tendens. Det fins vissa saker som man icke ens på skämt bör nämna, man bör akta sig för att måla fan på väggen, ty fins en gång hans porträtt på väggen så är inte heller han sjelf långt borta. Än vidare: det är icke blott förvexlingar af dylikt slag som den lägre bildade människan gör sig skyldig till. Hon visar sig framför allt vara okritisk om det gäller sådant som hon verkligen förnimmer. Allt hvad hon förnimmer antager hon utan vidare vara verkligt. Hon säger att föremålet är så eller så färgadt, att ett instrumentet har det eller det ljudet, att frukten som hon äter är söt eller sur. Hon vet icke att färg och ljud och lukt äro förnimmelser som icke representera en sådan verklighet som de tyckas representera, hon vet icke att färgförnimmelsen endast är ett resultat af eterstrålar vibrationer som träffa hennes synap-

parat och att färgen icke för någon verklig tillvaro hos det åskådade objektet. Hon vet icke heller att ljudet framkallas af luftvågor som träffa hennes hörselapparat och eger en objektiv verklighet endast i form af vibrationer hos det ljudande instrumentet. Hon vet icke att den söta eller sura smaken är en förnimmelse som är helt och hållet subjektiv, d. v. s. som icke tillkommer äpplet sjelft utan den som äter af äpplet. Hvad är det då som gör att vi göra en åtskilnad som våra mera obildade förfäder icke gjorde? Jo det är erfarenheten som vi småningom förvärfvat och som gått i arf och som utvidgats slägte efter slägte. Det är erfarenheten om att en föreställning eller en förnimmelse som vi antogo vara sann, ^{icke} eger sin motsdarighet i verkligheten, icke icke stämmer öfverens med andra föreställningar eller förnimmelser som vi antogo vara lika verkliga. Äfven det uslaste människoförstånd kan icke undandraga sig tänkandets allmänna lagar, äfven idioten kan icke antaga att ett föremål på samma gång är och icke är, det fins ingen mensklig varelse som tror att A på samma gång kan vara B och icke-B. Vårt tänkandes natur fordrar ~~ett~~ en viss öfverensstämmelse mellan tänkandets innehåll. Då vilden som trodde sig under sömnen göra resor till vidt aflägsna trakter, så började han väl småningom reflektera deröfver att det icke endast var hans själ som han under sömnen erfor vara på resa utan att äfven hans kropp var med. Och nu kunna hans anförvandter försäkra honom att under hela denna tid hans kropp låg der den låg utan att lemna sin uppehållsort. Han börjar då tvifla på att han varit på resa, han har ännu icke uttänkt en sådana spetsfundig möjlighet som vissa af våra dagars spiritister och teosofier den nemligen att en människa samtidigt kan befinna sig på olika ställen ~~medan~~ hon kan uppenbara sig i olika tillvarelseformer, han tänker sig icke ega mer än en kropp, och det är omöjligt att föreställa sig denna kropp vara på två ställen på en gång. Då vilden ser sin bild i spegeln behöfver han endast gå närmare och vidröra spegeln för att finna att det han såg icke var en mensklig varelse. Då barnet tror vargen vara nära då det föreställer sig vargen, kan denna tro rubbas blott derigenom att det erfar att någon varg inte finnes i närheten. Då samma föremål som ena gången syntes hvitt en annan gång synes svart så ger en smula reflexion vid handen att det när allt sår omkring icke var föremålet sjelft som var vare sig svart eller hvitt. O. s. v. Erfarenheten och den vaknande reflexion förflyttar den ena efter den andra af våra föreställningar och förnimmelser från verklighetens område till det subjektiva föreställandets område. Hvad vill detta säga? Ja det är just frågan. "Vara eller icke vara", sade Hamlet, "det är frågan."

47 Hvad är gemensamt för allt det som tillskrifves egenskapen varande af oss och andra, af alla människor? Hvad jag just sagt rörande det låg lägre och det högre utvecklade intellektets olika uppfattning af hvad som är verkligt och icke verkligt kan tjena oss som en vägledning. Bestämningen varande innebär ~~ett~~ en öfverensstämmelse mellan individens erfarenhetsrön, förutsätter en öfverensstämmelse mellan hans förnimmelser. Han tror på riktigheten af sina förnimmelser ända till dess ända till dess något erfarenhetsfaktum uppträder som kullkastar hans tro. Då ett sådant faktum uppträder råkar han först i ett tillstånd af tvifvel. Är det detta nya faktum som är riktigt, bör detta tillskrifvas egenskapen varande eller äro mina gamla erfarenhetsrön riktiga och kan jag förklara detta faktum på ett sådant sätt att det icke står i strid med de förra? Antag att jag nu med ens, medan jag sitter här, får se framför mig en människoskepnad som icke funnits förut i mitt medvetande, antag att jag sedan ser denna skepnad lika plötsligt försvinna, utan att den rör sig, utan att den aflägsnar sig vare sig genom dörren eller fönstret, utan försvinna rätt och slätt. En sådan erfarenhet strider mot all min föregående erfarenhet. Jag har alltid iakttagit att om en individ försvinner från min åsyn så sker detta på ett för mig fullkomligt förklarligt sätt. Antingen aflägsnar sig denna person genom att utföra diverse rörelser eller sluter jag ögonen till eller vänder jag bort ögonen eller påträder någonting emellan mig och denna person så att jag icke kan vidare se honom. Men ingenting af allt detta inträffar här. Han försvinner likasom han med ens uppträdt för min åsyn på ett fullkomligt oförklarligt sätt. Det oreflekterande förståndet skulle måhända icke fästa sig vid den bristande öfverensstämmelsen mellan detta erfarenhetsrön och tidigare och följaktligen antaga att denna skepnad var en verklighet. Men det reflekterande förståndet börjar grubbla, huru kommer det sig till. Var denna skepnad verklig eller icke? Jag skulle för min egen del säga att den icke var verklig utan att jag hade en hallucination. Jag skulle göra detta antagande därför att synbilden står i strid med hela min föregående erfarenhet och emedan den står i full öfverensstämmelse med fakta som jag känner icke af direkt erfarenhet men om hvilka jag hört talas och som förefallit mig fullt trovärdiga. Jag vet att människan kan ha hallucinationer, att föreställningar kunna uppträda med all den liflighet som utmärker en sinnesförnimmelse, att hon kan tro sig ega en sinnesförnimmelse och ehuru hon i sjelfva verket endast har en hallucination som enligt många fysiologers antagande beror på att en nervös process tager sin början i hjernan, en nervös process som i normala fall alltid föregås

af ett retningsstillstånd i ett sinnesorgan. Jag har alltså inte alls haft någon sinnesförmimmelse, min synvilla står alls icke strid med tidigare förmimmelser därför att den alls icke var en sinnesförmimmelse. Men alla resonnera icke på detta sätt. Det finnes dem påstå att skepnaden var en verklighet. Huru är detta möjligt? Jo, på det sättet att de förhållanden hvarunder denna synbild uppträdt icke äro desamma under hvilka jag haft tidigare erfarenhetsrön. Endast om förhållandena äro desamma kan här föreligga något som strider mot min föregående erfarenhet. Men förhållandena äro förändrade. Jag eger vid detta tillfälle en underbar förmåga att se sådant som jag i normala fall icke ser, jag kan se andar. Skepnaden som jag såg var icke en hallucination det var en ~~verk~~ sinnesförmimmelse jag hade och denna förmimmelse ~~kan~~ har ett verkligt innehåll. Så resonnerar spiritisten. Äfven han tillskrifver synbilden egenskapen varande först i och genom det antagande att denna synbild icke strider mot hans erfarenhet i för öfrigt utan höjer sig öfver, alltså står utom den hvardagliga erfarenhetens sfer. --- När jag säger att någonting är verkligt förutsätter jag alltså att detta något öfverensstämmer med min erfarenhet i öfrigt, d. v. s. jag antager ^{eller först eller min} att det alltid skulle af mig förnimmas under vissa gifna förhållanden. Då jag t. ex. säger att taflan derborta är en föreställning som innehåller verklighet, så innebär detta påstående ett antagande att jag under vissa gifna förhållanden skulle förnimma taflan, under vissa gifna förhållanden, säger jag, d. v. s. under sådana förhållanden att jag eger synförmåga, att jag riktar mina blickar på taflan, att det är ljus i rummet o. s. v. att det öfverhufvud finnes förhållanden under hvilka jag alltid skulle hafva denna förmimmelse. En föreställning som icke uppfyller detta vilkor tillmätas icke af mig egenskapen af verklighet. Skulle jag antaga att jag under inga förhållanden skulle vidare kunna förnimma taflan så vore detta liktydigt med antagandet att den alls icke mera finnes till, att den blifvit förstörd. Detta gäller om allt materiellt varande, jag kan icke upptäcka ett enda fall i hvilket jag skulle tillskrifva egenskapen ^{materiell} verklighet åt något som icke under några omständigheter skulle kunna förnimmas, jag säger materiell verklighet, endast den materiella världen kan ju fattas genom förmimmelser. Om spiritisten ~~antaga~~ påstår att andeuppenbarelser äro verkliga, så beror detta derpå att han antager att andeförmimmelser alltid inträffa under vissa förhållanden hos sådana som äro utrustade med det sjette sinne som låter oss blicka in i den värld som i allmänhet är slutet för människan. Det som eger en materiell existens är alltså alltid något som antages kunna förnimmas, och det som vi ~~från~~ antaga att icke under några omständigheter kan förnimmas detta är nägonting överkligt. Draken med den eldsprutande munnen är någon-

ting overkligt för så vidt som vi antaga att någon sådan individ under inga omständigheter kan förnimmas. O. s. v. jag har icke tid att genomlöpa alla de exempel på varande och icke-varande som jag i går uppställde för att visa hurusom denna bestämmning passar in på dem alla. Men jag måste i stället påpeka att denna bestämmning ännu icke är uttömmande. Jag har sagt att det som eger en materiell existens är något som ^{förstås} antages under vissa förhållanden alltid förnimmas, och att det som vi antaga att icke under några omständigheter kan förnimmas icke har ~~åtminstone~~ materiell existens. Men den förra satsen bestämmes ännu icke noggrant varandes begrepp. Vi kunna icke vända om denna sak och säga att allt som vi antaga under vissa omständigheter kunna förnimmas eger materiell existens. Vi kunna t. ex. antaga att alla människor som lida af den nervsjukdom hvarom jag i går talade och som gör att de se allting dubbelt, under gifna förhållanden ha dubbla synförnimnelser. Vi måste medgifva att under vissa förutsättningar föremålen för synförnimnelserna alltid äro dubbla, altså borde de också kunna påstås i verkligheten förekomma i dubbel gestalt. Men vi förneka tvärtom att en sådan dubbelhet förekommer, vi påstå fastmer att synen bedrar oss, att dubbelheten beror på en sjukdom som vanställer synförmågan. Denna dubbelsynthet kan icke sägas strida mot andra erfarenhetsrön, äfven om föremål som förut för mig syntes enkla med ens börja synas dubbla så föreligger här icke någon inbördes motsägelse så snart jag uppdagar att förhållandena förändrats, att mitt nervsystem råkat i ett nytt tillstånd. Men föremålen kunna dock icke i någon händelse vara både dubbla och enkla, hvilkendera är deras verkliga gestalt? Ingen af oss skulle väl tveka att besvara denna fråga sålunda: de synförnimnelser som vi hafva då vår synapparat befinner sig i normalt tillstånd gifva oss förnimnelser som vi tillskrifva verklighet, de synförnimnelser som vi hafva då vår synförmåga är störd gifva oss skefva och oriktiga föreställningar. Det är sant att begreppet normalt tillstånd är ett temligen sväfvande begrepp, men det är emellertid just detta normala tillstånd som vi taga som verklighetskriterium och vår uppfattning om verkligheten blifver till följd häraf äfven sväfvande. Antag att vår synapparat vore så konstruerad att den alltid eller i regeln skulle gifva oss dubbla synbilder och att vårt känselsinne likaledes vore så konstrueradt att det alltid gifve oss dubbla sensationer i de fall der vi nu hafva enkla. Då det är med tillhjäp af dessa sinnen som vi bilda oss en föreställning om i rummet utsträckt föremål, så är jag alldeles öfvertygad om att vi skulle för anse föremålen i verkligheten förekomma dubbla, och att vi skulle anse de sjukliga störningar som framkallade enkla förnimnelser vilseleda oss och gifva oss förnimnelser som

icke ha sin motsvarighet i verkligheten. Jag ville altså bestämma
 det materiella varandets begrepp sålunda: påståendet att någonting
 X, har en materiell existens innebär ett ^{eller föreställande} antagande att detta något
 under gifna förhållanden alltid förnimmes, förutsatt att sinnesorga-
 net funktionerar på ett normalt sätt. Detta vore då innehållet af
 predikatet vara som tillägges ett subjekt. Men det gäller endast om
 det fysiska varat, det psykiska varat kan ju icke förnimmas förme-
 dels några sinnesorgan, att jag känner och tänker kan ju icke för-
 nimmas af mig med mina sinnen, det erfars af mig omedelbart, och
 det säges också existera, vara en verklighet. Det psykiska varat
 är då det som ~~antages under gifna förhållanden erfars omedelbart~~
 erfars omedelbart eller ~~antages~~ ^{förstås} erfars under gifna förhållanden.
 Jag erfar i detta ögonblick att hos mig försiggår en tankeprocess,
 jag tillägger denna process omedelbart bestämningen varande. Jag anta-
 ger att herrskapet också i detta ögonblick tänker, jag tillägger
 eder därför också bestämningen tänkande existens. Detta psykiska
 vara ebbjuder ^{altså} ingen svårighet. Det är icke heller afv någon betydelse
 då det gäller att besvara den fråga som jag i går uppstälde och för
 hvars skull jag utfört hela denna undersökning af varandet, nemli-
 gen frågan huruvida det icke ges något annat varande än ^{mina} ~~vara~~ egna
 föreställningar. Finnes det något varande som icke är föreställande? Vi
 ha sett att vi icke kunna ha någon erfarenhet om annat än vårt eget
 föreställande, men äfven de som medgifvit detta ha dock, såsom Kant
 påstått att något annat emellertid finnes, att det finnes ett något
 utom föreställandet som just föranleder föreställningarna. Nu kunna
 vi besvara frågan, ty vi ha nu fått klart för oss hvad vara eller
 finnes betyder. Insätta vi då i frågan, i stället för predikatet finnas
 det dermed identiska begreppet som vi erhållit genom att analysera
 det varande så erhålla vi följande ekvationer: -- Finnes det något
 varande som icke är föreställande? följande satser. Fins det något som
 ligger utom föreställandets område, något som icke kan föreställas,
 något som icke är föreställande? Då begreppet vara gestaltar sig olika
 alt efter som det är fråga om materiellt och psykiskt vara upplöser
 sig denna fråga i två frågor: 1/fins det något materiellt som jag icke
 kan föreställa mig? 2/fins det något psykiskt som jag icke kan förest-
 älla mig? Frågan fins det något materiellt är lika med frågan: ~~kan det~~
~~antagas att~~ ^{förstås att jag ser} något under gifna förhållanden alltid förnimmes, och fråga
 i dess helhet får då följande trefliga utseende: ~~kan det antagas att~~
 något som ^{kan} icke kan föreställas ^{med} under gifna förhållanden alltid förnim-
 mes? ~~Då vi besinna att förnimmandet är ett slag af föreställande så~~
 är det klart att hela frågan är ett rent nonsens. Den är lika klok

som frågan: kan det antagas att något som icke kan vara A under gifna förhållanden alltid är A? En människa som skulle ställa till oss en dylik fråga skulle vi helt enkelt säga: är du galen? Kommer så den andra frågan: fins det något psykiskt som jag icke kan föreställa mig. Frågan fins det något psykiskt är liktydig med frågan: föreställs något omedelbart eller ^{erfarer} ~~antagas~~ ^{er jag mig att} något under gifna förhållanden ^{erfarer} föreställas omedelbart? Och / frågan / i / dess / helhet / får / då / följande / utseende / föreställs något / som / icke / kan / föreställas / omedelbart / eller. Då här är fråga om ett psykiskt vara utom det föreställande subjektet så kommer naturligtvis här i fråga endast den andra leden af frågan. Altså får hela frågan n:o 2 följande utseende: ~~kan något som icke kan föreställas antagas under gifna förhållanden~~ föreställer jag mig att något som icke kan af mig föreställas under gifna förhållanden ^{erfarer} föreställs omedelbart? På en dylik fråga svarar jag igen: är du galen? Och just dylika frågor är det som ha sysselsatt filosofernas hjernor, icke naturligtvis i denna nakna form utan i den dunkla, beslöjade formen fins det ting i sig, fins det något som icke är blott föreställande. Men om vi analysera begreppet finnas så kunna vi, för så vidt jag kan finna, icke komma till annat än dylika mot alt förstånd stridande frågor. Herrskapet må icke tro att jag velat vara spetsfundig. Jag har haft en dunkel föreställning om det absurda i frågan om ting i sig finnas, länst innan jag kunde för mig klargöra ^{hur} ~~huru~~ i det absurda kunde tydligt uttryckas. Det är för oss omöjligt att finna en definition på varandet som icke i sig skulle innefatta begreppet föreställande och därför måste naturligtvis blifva absolut absurdt att fråga om något sådant som icke är föreställande finnes. Berkeley hade nog rätt då han sade att alt varande är ett föreställande, men han sade icke hela sanningen, han bestämde icke varandets begrepp tillräckligt noga. Vara är icke alt slag af föreställande utan ett visst slag af föreställande, nemligen ett sådant slag af föreställande som jag här sökt specificera. --- Altså: när alt går omkring, så tänker väl herrskapet nu om mig, vill han ändå påstå att ingenting annat finnes än ^{hans} ~~hans~~ egna föreställningar och ^{hans} ~~sin~~ egen själsverksamhet. Något utom sig sjelf antar han att icke finnes. Ja, det är just det jag vill påstå. Och jag vill än vidare påstå att när herrskapet talar om att något finnes så innebär detta också endast ett föreställande hos herrskapet sjelft. Kanske herrskapet tycker detta låter litet absurdt att jag låter herrskapet, som dock ju endast är mina egna föreställningar också hafva föreställningar o. s. v. Men det är ju alldeles naturligt att jag så gör, jag har ju uttryckligt sagt att psykisk existens innebär antagandet att någonting under gifna förhållanden föreställs omedelbart, dessa förhållanden föreligga här, altså tillerkänner jag

herrskalet psykisk existens i fullaste mått. Se den här läran förefaller absurd endast för den som missförstår densamma. Då vi tala om att allt som finnes är endast vår egna föreställningar, så realisera vi icke hvilket utomordentligt rikt begrepp föreställandet är. Vi sammanblanda det gerna med bleka drömbilder, vi antaga att denna psykologiska uppfattning vill förvandla allt till en dröm, i och med det den förnekar tillvaron af allt annat än det tänkande subjektet. Men det är inte fallet. Denna lära är endast en analys af erfarenheten och förändrar icke ett jota i våra gängse begrepp. Det finnes ju utom mig ett helt universum, utom mig så till vida som jag i mina föreställningar skiljer mellan mig och detta universum men detta universum upphör för den skull icke att existera för mig blott i mina egna föreställningar. Det existerar som en oändlig mångfald af möjligheter att föreställas. Det är dessa möjligheter som äro de värdefullaste rikedomar som vi besitta. De faktiska föreställningarna som i hvarje ögonblick existera i vår själ äro på grund af medvetandets trängsel icke många, men i detta föreställande ligger inneboende antaganden af en gränslös mångfald af möjligheter af hvilka ~~några~~ antaganden en del äro falska andra sanna. Möjligheter att förnimmas. Bland dessa antaganden finnas både sanna och falska. Allt som vi antaga kan under vissa förhållanden förnimmas är icke förnimbart. Allt som vi tro att finnes och funnits existerar icke och har icke existerat. --- Jag har härmed afslutat min behandling af det ontologiska problemet. Det kan väl hända att jag alltför knapphändigt framställt det sista problemet, det om varandets begrepp för att det skall framstå fullt tydligt hvad jag menar. Men jag skall återkomma till detta problem ännu nästa termin i sammanhang med min behandling af det kunskapsteoretiska problemet, och skall då blifva i tillfälle att beröra frågan äfven ur historisk synpunkt. Den kritiska synpunkten är dock för mig den viktigaste. Såsom herrskapet har märkt har jag icke öfverlastat mina föreläsningar med citat från den eller den andra filosofens arbeten och måhända alltför litet tagit hänsyn till den vidlyftiga facklitteratur som finnes inom det ämne jag behandlat. Den anmärkningen kan måhända med fog göras att jag intagit en ståndpunkt som är alltför kritisk för en föreläsningkurs och för mycket framhållit mina egna subjektiva åsikter i de frågor som jag behandlat. Men jag vill försäkra att jag ingalunda gjort detta för att söka påtruga andra mina åsikter. Jag anser det vara temligen likgiltigt för herrskapet att veta hvad jag tänker i den ena eller den andra filosofiska frågan, hufvudsaken är hvad hvar och en sjelf tänker. Jag menar icke härmed att hvar och en vore i tillfälle att bilda sig en stadgad åsigt i allehanda svårlösta filosofiska spørsmål. Men jag

anser det vara viktigt att hvar och en som bedrifver filosofiska studier kommer att tänka öfver filosofins grundproblem. Min afsigt med denna föreläsningkurs har varit och skall fortfarande vara den, i främsta rummet, att söka gifva en vägledning vid detta tänkande. Jag gör icke det ringaste anspråk på att de åsigt jag här framställt skola vara de absoluta riktiga, de äro endast de resultat till hvilka jag efter det eftertänkande jag egnat dessa frågor kommit. Men det är filosofernas stora och sköna privilegium att icke vara bunda af dogmatismens bojar, att få tänka fritt, att få utan några hider tänka vidare och oafslåttligt sträfva efter sanningen. Härvid visar det sig alltjemt att man finner misstag som man begått, att det finnes synpunkter och fakta som man förbisett, och det då icke blott ens rätt utan ens plikt att ärligt medgifva sitt misstag och sträfva efter en riktigare uppfattning. Det gäller inom filosofin i än högre grad än inom de egentliga vetenskaperna att forskaren måste känna sig vara en som söker och icke en som finner och alltid bära inom sig ~~ett~~ medvetandet om ~~den/människans~~ tankeförmågas begränsning. Jag har velat avsluta mina föreläsningar med dessa ord på det att herrskapet icke må tro att jag betraktar mina här uttalade åsister som ofelbara och att jag velat framlägga sanningar som det gäller för andra att tillegna sig. Jag vore glad om mina ord kunnat väcka eftertanken och rikta den på dessa djupt betydelsefulla frågor, och jag har också en viss förhoppning att icke hafva alldeles förfelat detta mål, då jag sett huru talrikt dessa föreläsningar trots den tidiga morgonstunden varit besökta. För det ^{intresse} herrskapet egnat desamma ber jag att få hjertligt tacka.